

III. PILKAPYNAI

11 pav. Pilkapynai:

Fig. 11. Barrow cemeteries:

1 – Ažušilė, 2 – Ažutakis, 3 – Baltadvaris, 4 – Dalkos, 5 – Gužiai, 6 – Grabijolai, 7 – Jakšiškės, 8 – Jašiūnai, 9 – Kasčiukai, 10 – Kurklių šilas, 11 – Lauksteniai, 12 – Naujadvaris, 13 – Paduobė-Šaltaliūnė, 14 – Salakas, 15 – Senieji Maceliai, 16 – Santaka, 17 – Sudota, 18 – Širšuliškės, 19 – Vigodka, 20 – Vigodka (Dūkštas, Saksoniškės).

BALTADVARIO PILKAPYNAS

Renaldas AUGUSTINAVIČIUS, Bronius DAKANIS

Šilo miške, maždaug 0,8 km į Š nuo Siesarties dešiniojo kranto ir Videniškių–Alantos kelio tilto per Siesartį yra trys Baltadvario pilkapynai, vadinami Švedkapiais. Pilkapynai vienas nuo kito nutolę per 70–100 m. Pilkapynuose, užimančiuose apie 7 ha plotą, suskaičiuoti 82 pilkapiai. Jie išsidėstę abipus kelio į Alantą ir abipus miško keliukų į Pabiržę bei Palainį, smėlingoje aukštumoje, kurios šlaitas už 0,2 km PR kryptimi nusileidžia į Lintoko ežerėlį. Pilkapių sampilai yra nuo 6 iki 20 m skersmens ir nuo 0,3 iki 2 m aukščio, geriau išlikę apjuosti duobėmis arba grioviais. Dalis pilkapių sunaikinta arba sužalota tiesiant elektros, ryšių ir miško kvartalinę linijas bei kelius, lobių ieškotojai iškasinėjo duobes ir griovius (pasakojama, kad pilkapyne užkastas auksininis kryžius), suplokštėję juos ariant. Kasinėjant pilkapius, buvo rasta pentinių (šporų), ietigalių, pasagų, arklio kaulų. Pilkapynai būdingi VI–XIII a. 2001 m., tyrinėjant Baltadvario pilkapyną, užrašytas pilkapių kilmę aiškinantis padavimas. Pasak vietinių gyventojų, švedai, užkariavę visą pasaulį, nebeturėjo ką veikti ir pradėję šaudyti į dangų, bet pasipylusi kruša juos išmušusi. Ant žuvusiųjų kepurėmis ir buvo supilti švedkapiai.

Be to, 0,65 km nuo tirta pilkapyno į PV, 0,4 km į ŠV nuo Siesarties dešiniojo kranto ir 50 m į P nuo kelio į Kuršiškis, miške, aptiktas nežinomas Baltadvario ketvirtasis pilkapynas. Šiame pilkapyne, įrengtame kalvos rytiniame gale, išlikę 8–9 pilkapiai. Du pilkapyno centriniai pil-

kapiai dideli – jų sampilai – 15 ir 16,5 m skersmens ir 2–1,2 m aukščio, apjuosti grioviais. Kitų, greta esančių, pilkapių sampilai yra 6–11,5 m skersmens ir 0,3–0,7 m aukščio, beveik visi su iškastomis trimis duobėmis papėdėse.

Baltadvario pilkapynų kompleksas savo pilkapių skaičiumi yra didžiausias Molėtų rajone ir vienas iš didžiausių Lietuvoje.

Vadovaujantis KVAD Ardomų archeologinių vietų 2001 m. tyrimų programa, KPC tyrinėjo (vad. B. Dakanis) Baltadvario pirmojo (Videniškių sen., Molėtų r.) pilkapyno du pilkapius 31 ir 32, likusius po aukštos įtampos elektros linija (2000 m. ten ištirtas pilkapis 33). Pilkapių vietoje ištirtas bendras 200 m² plotas (po 100 m² kiekvieno pilkapio vietoje).

Pilkapis 31 buvo Baltadvario pilkapyno R pakraštyje, 42 m į R nuo Videniškių–Alantos kelio ir 17 m į PV nuo 2000 m. ištirto pilkapio 33. Tyrinėjant nustatyta, kad pilkapio sampilą sudarė šviečiai rudas smėlis su virš jo susidariusiu miškožemiu. Jo aukštis siekė iki 80 cm, o skersmuo – 8,4 m. Po sampilo sluoksniu buvo 10–20 cm storio pilkapio pagrindas – anglingas smėlis. Pagrinde aptikti du pavieniai degintiniai kauliukai, o Š–ŠR jo dalyje, ant pilkapio duobės krašto – trinariai žąslai su apskritomis grandimis galuose (nareliai susukti iš dvigubos velos). Anglingo smėlio sluoksnio apačia ties pilkapio centru buvo apie 10 cm aukščiau nei kraštuose. Pilkapio pagrindą 4,5–5,25 m

diametru juosė 7 duobės. Pilkapio duobės sudarė netaisyklingą apskritimą, kuris išorėje – 9,25–10 m skersmens. P–PV pilkapio duobė buvo dviguba, 4,6 m ilgio ir 2–2,5 m pločio, kitos pilkapio duobės buvo 2,15–3 m ilgio, 1,75–2 m pločio ir 60–90 cm gylio. Š ir ŠR duobės viršuje, pagrindo lygyje tarsi jungėsi, o po pagrindu – išsiskyrė. Duobių vidinės pusės buvo užsipildžiusios šviesiu smėliu, be abejo, ten patekusių pilant sampilą, o išorinės – juodu, pilku ar rusvu nuo degėsių ir organikos (augmenijos, augusios drėgnesniuose neužsipildžiusių duobių kraštuose). Dalies duobių vidiniuose pakraščiuose aptikti anglingo smėlio sluoksneliai, išryškinę duobių kontūrus, kurie, matyt, susidarė iš pagrindo sluoksnio.

Pilkapio vakarinėje duobėje, kuri buvo iki 3 m ilgio Š–P kryptimi, 2,25 m pločio ir 80 cm gylio, nuo degėsių ir angliukų juodos ir pilkos spalvos smėlio sluoksnuose aptikta daug sudeginto mirusiojo kauliukų. Kauliukai daugiausia koncentravosi maždaug 1 m ilgio, 60 cm pločio ir 45 cm storio intensyviausiame degėsių sluoksnyje, esančiame duobės išoriniame pakraštyje, iškart po velėna.

Degintiniai kauliukai duobės išoriniame pakraštyje, be abejo, atsirado ant pilkapio pagrindo sudeginus mirusįjį, o deginimo liekanas ir kauliukus supylus į jau anksčiau iškastas duobes. Pilant sampilą, smėlis juos nustūmė į duobės pakraštį (nuo smėlio svorio, būdami lengvesni, jie net pakilo į duobės krašto paviršį).

Pilkapis 32 buvo taip pat Baltadvario pilkapyno teritorijos R pakraštyje, 38 m į R nuo Videniškių–Alantos kelio, 8 m į V

nuo 2000 m. ištirto pilkapio 33 ir 10 m į Š nuo 2001 m. ištirto pilkapio 31. Tyrinėjant nustatyta, kad pilkapio sampilas yra iki 60 cm aukščio ir 8,2 m skersmens, o pagrindas – 10–15 cm storio. Jo struktūra analogiška ištirto pilkapio 31. Tik pagrindo P–PV dalyje, R–V kryptimi 2,65 m tęsiasi apie 50 cm pločio ir 10 cm storio anglingo sluoksnio juosta, kuri galbūt yra čia deginto laužo liekana. Pilkapio pagrindo apačia ties sampilo viduriu buvo iki 10 cm aukščiau nei jo pakraščiai. Kaip ir pilkapyje 31, šio pilkapio pagrindo Š–ŠR pakraštyje, ant duobių – griovio krašto, gulėjo trinariai žąslai su apskritomis grandimis galuose, kurių kraštiniai nareliai susukti iš dvigubos vielos, o vidurinis narelis padarytas iš strypelio ir yra apverstos stilizuotos S raidės formos. Pilkapio pagrindą iš ŠV ir PR puslankiais juosė grioviai – tarsi po keturias besijungiančias duobes. ŠR tarp jų buvo apie 70 cm tarpas, o PV, prieš šį tarpą – 2,65 m ilgio ir 1 m pločio duobė. Besijungiančios duobės – grioviai buvo 10 ir 11 m ilgio, 1,6–1,75 m pločio ir siekė iki 1 m gylį. Duobių turinys panašus į pilkapio 31, tik jų kraštuose nuo pilkapio pagrindo pusės labiau išryškėjo iki 20 cm pločio anglingo smėlio sluoksneliai, ėję gilyn link duobių dugno.

Pilkapio pagrindą juosiantis griovių – duobių bei duobės gana taisyklingas apskritimas išorėje buvo 9,25–10 m skersmens, o viduje, siauriausioje vietoje – 5,2 m.

Pilkapyje nei kapų, nei pavienių degintinių kauliukų neaptikta. Tačiau įrengiant pilkapį taip pat buvo atliekamos apeigos su ugnimi, tik, matyt, degintas ne

mirusysis (jis galbūt žuvo svetur, nusken- do), o jo asmeniniai daiktai, paaukotos įkapės.

Pagal aptiktus žąslus pilkapių tiksliai datuoti neįmanoma (tokie žąslai naudoti visą I tūkst. ir II tūkst. pradžioje). Sprendžiant pagal pilkapių įrengimo būdą, iširti pilkapiai datuojami I tūkst. antrąja puse, VII–VIII a.

BALTADVARIŠ BARROW CEMETERY

In the Baltadvaris barrow cemetery (Molėtai district) 2 barrows, 31 and 32, were investigated. A three-joint riding bit was found in barrow 32. According to finds and equipment of the barrow, they are datable to the 7th–8th centuries.

NAUJI PILKAPYNAI ŠVENČIONIŲ RAJONE

Jonas BALČIŪNAS

2001 m. KPC Švenčionių rajono Pabradės ir Magūnų seniūnijose žvalgė keturis iki tol nežinomus pilkapynus ir vieną atskirą pilkapį. Apie tai, kad Pabradės apylinkėse yra dar nežinomų pilkapynų, KPC archeologams pranešė KVA D Vilniaus teritorinio padalinio Švenčionių rajono inspektorius Valdas Striužas, o vietoje pilkapius parodė Nemenčinės miškų urėdijos Meros girininkijos girininkas Stefanas Semaška.

Naujadvario pilkapynas (Pabradės sen.) yra apie 2 km į R nuo Pabradės, 1 km ta pačia kryptimi nuo Pabradės pilkapyno (A 1092P) ir 0,25 km į Š nuo Pabradės–Švenčionių kelio, Nemenčinės miškų urėdijos Meros girininkijos Naujadvario miške, 35 kvartalo ŠV, Š ir vidurinėje dalyse bei 30 kvartalo V pakraštyje.

Nemažame netaisyklingo pavidalo plote, kiek banguotoje vietovėje lyg ir keliomis grupėmis (nuo 3–7 iki 17 pilkapių grupėje), nuo 10–15 m iki 30–50 m ir net iki 60–70 m atstumu vienas nuo kito išsidėstę daugiau kaip 40 pilkapių. Sampilai – nuo 7–8 iki 10–12 m ir net iki 15 m skers-

mens, nuo 0,3–0,5 iki 0,8–1,2 m, ir net iki 1,5 m aukščio, daugelis paplokščiu viršumi, dauguma prie pagrindo apjuosti grioviais ar pailgomis duobėmis, kai kurie sulėkštėję, dalyje jų iškastos duobės.

Gužių pilkapynas (Pabradės sen.) yra apie 1,6 km į VŠV nuo Gužių kaimo ir apie 1,4 km į P nuo Meros kairiojo kranto, Nemenčinės miškų urėdijos Meros girininkijos Katelninkų miške, 3 kvartalo Š pakraštyje ir 236 kvartalo PV kampe.

Pilkapyne yra 3 pilkapiai, išsidėstę 8–14 m atstumu vienas nuo kito. Sampilai kiek paplokščiu viršumi, 10–12 m skersmens (vienas kiek didesnis, lyg deformuotas, vos pailgas, apie 12 m pločio ir 14 m ilgio) ir 0,8–1 m aukščio, su griovių ar pailgų duobių žymėmis prie pagrindo. Visuose sampiluose matosi po 2–3 akmenis – greičiausiai buvusių akmenų vainikų liekanas.

Ažutakio pilkapynas (Pabradės sen.) yra apie 1 km į V nuo Burbliškės I kaimo, 0,5 km į ŠR nuo Širšuliškės k. ir 0,25 km į R nuo Ažutakio kaimo sodybų, Nemenčinės miškų urėdijos Meros girininkijos